

Володимир Жила

ПРЕЗИДЕНТ МИКОЛА
А. ЛІВИЦЬКИЙ І НАША
СУЧАСНІСТЬ

УММАН

Філадельфія

1988

diasporiana.org.ua

УКРАЇНСЬКА МОГИЛЮАНСЬКО-МАЗЕПИНСЬКА
АКАДЕМІЯ НАУК

ACADEMIA SCIENTIARUM
MOHYLO-MAZEPIANA UKRAINENSIS
UKRAINIAN MOHYLO-MAZEPIAN
ACADEMY OF SCIENCES.

СЕРІЯ: БІО-БІБЛІОГРАФІЯ
SERIES: BIO-BIBLIOGRAPHY

No. 4

1988

**Наклад 500 примірників
Авторські права застережені**

Друкарня В-ва „Свобода”, Нью Йорк — Джерзі Сіті

Володимир Жила

ПРЕЗИДЕНТ МИКОЛА
А. ЛІВИЦЬКИЙ І НАША
СУЧАСНІСТЬ

УММАН

Філадельфія

1988

Wolodymyr Zyla

PRESIDENT MYKOLA A. LIWICKI
AND
OUR PRESENT TIMES

UMMAN

Philadelphia

1988

Президент Микола А. Лівицький

ПЕРЕДМОВА

Праця професора Володимира Жили Президент Микола А. Лівицький і наша сучасність, що виходить у світ заходами Могилянсько-Мазепинської Академії Наук (УММАН) — це поширена доповідь, що її він прочитав 16 травня 1987 р. на Асамблей УММАН, присвяченій 80-річчю життя й 20-річчю президентства Миколи Андрійовича Лівицького.

У дощові й холодні листопадові дні 1920 р. Уряд УНРеспубліки та його славні воїни, що в тяжких і нерівних боях боролися з багаточисельною армією московсько-большевицьких орд, прощалися зі своєю, густо политою кров'ю, українською землею, прокладаючи тернистий шлях у невідоме майбутнє.

Будучина була непевна, вкрита непроглядним туманом. Ніхто не знав тоді, що вимушений перший крок на чужину розтягнеться на тисячі миль у різні сторони світу, стане для них та їхніх нащадків початком тяжкої скитальщини, яка триває ось уже 67 років. Усе ж таки надія на відновлення так болюче втраченої в 1920 році держави не згасас.

З тією угенерівською еміграцією помандрував і наш дорогий ювіляр — тоді тринадцятирічний хлопчина Микола — син одного з найбільш видатних політичних діячів і державних мужів УНРеспубліки — прем'єр-міністра, а після трагічної смерти Симона Петлюри — президента УНР в екзилі — Андрія Миколайовича Лівицького.

I хоч світогляд юнака Миколи формувався не на рідній землі та не в українському оточенні, а в країнах духовно відмінних та в іншому суспільно-політичному й культурному кліматі, він завжди мав винятково сильне почуття, захоплення й

пovагу до тих, ім'я яким було „петлюрівці”. Майже всі вони, що залишилися на Батьківщині, загинули в тридцятих роках страдницькою смертю з рук НКВД. Ті, що чудом уціліли, були згодом знищені гітлерівськими нацистами, окупантами України.

Оглядаючи діла Миколи Андрійовича, переходячи зором його життєвий шлях, особливо за останні двадцять років на становищі Президента УНР в екзилі, всі ми захоплюємось його політичним і державницьким інстинктом, його глибоким знанням сучасного, часто хаотичного й надзвичайно скомплікованого та небезпечного світу, його винятковим розумінням визвольної проблеми Украйни.

Наш ювіляр належить не до вузькопартійних і громадських діячів, а до державних мужів. І це не тому, що він уже 20 років Президент УНР в екзилі, а тому, що його світоглядовий діяпазон, його політично вироблений характер, його переконання та дотримання політичних принципів визначають йому це місце і статус. Перед нами людина, якій за будь-яких обставин можна беззастережно вірити. Вірити в добрі й злі години, незалежно від того, чи це комусь подобається, чи ні. Джерелом його політичних переконань, його кредом є безмежна віра в те, що ідеї та лад УНРеспубліки за національно-визвольної революції 1917-1920 років, були не випадкові й не позичені від когось, а зроджені з духовості українського народу, та що вони вічно живучі й непоборні.

Микола Андрійович — уроджений політичний реаліст. Своєю натурою це борець, який не капітулює перед труднощами і не впадає в розpac, усвідомлюючи, що великі діла супроводжуються великими труднощами, які можна побороти й подолати лише належною відвагою, рішучістю та тяжкою жертовною працею. Однак, будучи реалістом, він у той же час ідеаліст, який свято вірить у конечну перемогу української правди, яка раніше чи пізніше мусить перемогти.

Сповнилася 70-та річниця проголошення української самостійної держави — Української Народної Республіки, минуло майже 40 років від часу масового розселення української повоєнної еміграції в різних країнах світу. За цей час відбулися грунтовні зміни як у міжнародному аспекті, так і в окупованій Україні, а рівночасно в житті українських громад у діаспорі.

Кожен із цих періодів і подій витворював нові труднощі для ДЦ УНР в екзилі, вони вимагали нового стилю, форм і методів праці. До 1948 року, коли реорганізовано ДЦ, уряд УНР в екзилі опирався на унерівську еміграцію, зокрема на військовиків — людей послуху і поваги до свого екзильного уряду. У другий, переходовий період т.зв. „таборових держав” — період непевності, рівночасної надії на скорий поворот на Батьківщину. ДЦ УНР мусив опиратися не лише на старі, але й на новостворені еміграційні політичні партії.

Нарешті наступив сучасний, третій період — доба грунтовних змін самої природи, характеру та всієї соціально-політичної структури української еміграції в діаспорі. Ряд малих і слабих політичних партій поступово зник. Натомість молода українська генерація, її ~~шайсвідоміша~~ частина, групується навколо різного роду професійних, науково-культурних і молодечих організацій, а загал її — навколо українських церков і громад при них.

Передбачаючи цей неминучий процес, Президент УНР в екзилі — Микола А. Лівицький — подав ідею введення до УНРади двох нових секторів — Громадського та Номінаційного. Плянується дальнє поширення бази Державного Центру, що у великій мірі буде залежати від успішного завершення заходів ДЦ в галузі консолідації політичних партій та організацій на базі ДЦ УНР в екзилі.

Відомо, що в нормальних умовах демократичної держави перед проводу уряду є особи, які керуються ідейними мотивами, але є й такі, що — сповнені жадобою влади — прагнуть персональних

привілеїв, винагород і престижу. У наших екзильних умовах провід ДЦ УНР, в першу чергу, мусить бути готовий до тяжкої, безкорисної та жертвової праці, болючої, мало шанованої, часто невдачної. Громадяни демократичної держави традиційно беруть участь у політиці головним чином із двох причин. Перша — це оборона їхніх приватних інтересів, друга — це почуття обов'язку як громадянина своєї держави.

Хто ж наші прихильники й виборці? Майже всі вони — громадяни країн свого поселення. Їхнє економічне, суспільне й політичне становище залежить виключно від уряду країни, де вони поселилися. Переважна більшість їх народжена не в Україні, більше того — її ніколи й не бачила. Тому джерелом збудника їхньої підтримки української визвольної політики може бути лише почуття їхнього національного походження; бажання бачити країну їхніх предків вільною, незалежною та визнаною державами світу; бачити Україну такою, що буде подивом для всього людства та гордістю всього українського народу, бо лише тоді вони будуть мати почуття гордості, певності й поваги у світі та повніше втішатимуться своїм життям і своїм національним походженням. Для цього вони завжди стоятимуть в обороні прав українського народу, плекатимуть українську науку й культуру, а в сліщний час віддадуть свої таланти для розбудови вільної, незалежної української держави. Якраз це і є розуміння нашого існування тут, у вільному світі, та запорука сповнення історичної місії ДЦ УНР в екзилі — привернення волі її державної незалежності багатостражданному українському народові.

Голова держави Симон Петлюра, опинившись в екзилі, сказав, що Уряд і Армія Української Народної Республіки не скапітулювали перед ворогом, а часово відійшли „на другу лінію фронту”. Ось чому, не зважаючи на все більш зростаючі труднощі, ДЦ

УНР в екзилі, будучи вірним охоронцем і послідовником заповітів і дороговказів Симона Петлюри, своїм існуванням та діяльністю постійно нагадує українському народові, що свобода може бути втрачена не лише на полі бою, але й тоді, коли народ потрапив в обійми байдужності. Він кличе його до солідарності й до об'єднання навколо спільної визвольної ідеї. Надхненником, провідником та збудником цієї постійно палаючої ідеї був і є наш дорогий Ювіляр — Микола Андрійович Лівицький — основник і довголітній голова Українського Національно-Державного Союзу — Президент УНР в екзилі. З його щасливим 80-річчям побажаємо йому многих літ і сповнення всіх шляхетних мрій і надій.

Іван Самійленко

Понад п'ятдесят років свого життя Микола Андрійович Лівицький, президент Української Народної Республіки в екзилі, віддав українській державній справі. На його долю випало трудне завдання — продовжувати й розвивати в еміграційних умовах ідею української державності та український державний центр. Умови ж бували складні, а часом і безнадійні. Зорієнтуватися в них, вибрати правильний шлях і добитися успіхів було нелегко. Проте Микола Андрійович увесь час діяв розумно й відповідально, як це належить державному діячеві, що живе інтересами свого народу й працює для нього. При всій складності його діяльності в ній виразно виступала провідна тема — це батьківщина, вірність батьківщині та служіння батьківщині. Образ України, боротьба за її визволення лежали й лежать в основі його світогляду й діяльності та переконливо доводять, що він формувався на здоровому національному ґрунті.

Наш ювіляр народився в старій козацько-старшинській родині. За часів Гетьманщини його предки були сотниками й полковими осаулами. У родині споконвіку плекалися козацькі традиції та любов до української державності. Характеристичним показником цього є саме прізвище Лівицький з буквою „і” замість „е”. Воно походить від одного з козацьких предків родини, який у бою з турками, як пише М. Лівицька,¹ втратив праву руку, але не припинив боротьби. Перехопивши шаблю в ліву руку, завзято її продовжував. За це, як записано в родинній хроніці товариші козаки прозвали його „Лівшєю”, що згодом дало прізвище „Лівицький”. В Україні, 1918 р., Микола Андрійович учився в першій українській гімназії ім. Т. Шевченка в Києві, де згодом зародилося ядро підпільної організації української молоді СУМ. Син видатного українського політика Андрія М. Лівицького, останнього Прем'єра Уряду УНР в Україні, а від трагічної смерти Головного Отамана Симона Петлюри в 1926 р. аж до своєї смерті в 1954 р.

— Президента УНР. Батько його, як стверджує мати, Марія Лівицька, в книзі спогадів *На грані двох епох*,² був великим гуманістом, широковідомим політично-громадським діячем і завзятим українським патріотом, цілковито відданим державним справам, у які він непохитно вірив. Разом із батьком, 13-літнім юнаком Микола Андрійович, трагічного 21 листопада 1920 р. вийшов на еміграцію.

Про події цього трагічного дня так писав суддя й сотник артилерії Армії УНР В. Соловій, а сьогодні вже покійний Архиєпископ Варлаам: „Голова Ради Міністрів Української Народної Республіки Андрій Лівицький, стоячи на останньому кlapтику власної незалежної державної території, на березі трагічного в нашій історії Збруча, в Оріхівцях, разом з командуючим Українською Армією — генералом Михайлом Омеляновичем Павленком, пропускав на галицький берег річки полки й дивізії української армії, що з боєм відступали перед військово переважаючим ворогом, та ті державні установи й тисячі громадян, що під прикриттям свого війська услід за своїм урядом ішли на чужину.

„Цілий день в безперестанних контратаках відганяв большевиків Мазепинський Кінний полк від переправи через Збруч, даючи змогу усім військовим і цивільним обозам перейти на правий берег Збруча до Галичини... Виконавши до кінця бойове завдання і вояцький обов'язок мазепинці пізно ввечорі вбрід перейшли Збруч, а бронепотяг „Кармелюк”, вистрілявши в лави ворожої кінноти Котовського останні набої, гrimнув з кручі зlossenасої річки, не давшись в руки ворогові.

„Так скінчився останній день геройської епопеї трьохлітніх боїв регулярної української армії з напасником — ворогом, боїв, ведених на рідній землі в обороні її суверенності, під державним прапором, з гордо піднесеним перед цілим світом чолом, боротьби народу-господаря, що бореться в своїй хаті за свою правду і силу і волю”.³

Цей трагічний день і його події глибоко записалися в душі нашого президента, запліднили його розум і вказали на майбутнє завдання в житті. Щоб любити рідну землю, боліти за долю свого народу, треба насамперед знати його історію, життя, загубитись у нього, піznати його національно-політичній соціальні підвалини, його сильні й слабі сторони. Мало буде сказати про Миколу Андрійовича, що він виробив у собі таке світорозуміння, він його вистраждав, перебуваючи постійно в колі кращих українських політиків, дипломатів, високих військових старшин, які постійно підготовлялися до відновлення суверенної Української Держави і до встановлення української влади на території України. Студіюючи у Варшаві, наш ювіляр був у центрі студентського життя, виконуючи обов'язки голови української студентської громади, її організатора й першого кошового корпорації „Запоріжжя” та одного зі співредакторів *Студентського голосу*. У Варшаві він вивчав життя, виробляв свій індивідуальний стиль і манеру праці, глибоко проникаючи в соціально-історичній психологічні тайники минулого й сучасного.

У 1930-их роках Микола Андрійович перебував у Женеві, в центрі політичного й дипломатичного життя світу, виконуючи функції постійного секретаря делегації Уряду УНР при Лізі Націй. Секретаріят виконував у той час найрізноманітніші завдання: утримував зв'язки з поодинокими делегаціями інших народів, з різними міжнародними установами й постійно виносив на порядок денний найбільш буденні українські справи, а саме: підневільне становище українського народу в системі советської держави, навмисне створений голод в Україні в 1932-33 роках, пасифікацію в Галичині тощо. Женева була для Миколи Андрійовича не лише місцем напружененої праці, але також місцем здобуття міжнародного досвіду й нав'язання потрібних зв'язків. Він попав тут у вир міжнародного життя; успіхи й невдачі не розхолоджували молодого українського дипломата,

а гартували його волю, наполегливість, навчали перемагати.

У Женеві Микола Андрійович був також керівником женевської філії Українського Пресового Бюро. Повідомлення цього бюра в той час передавали різні чужоземні пресові агенції та містили на своїх сторінках численні закордонні часописи. Займався він і журналістичною роботою, пишучи статті про Україну до різних швейцарських часописів, до тижневика *Тризуб* і до львівського щоденника *Діло*.

1937 року, маючи вже поважний міжнародний досвід, Микола Андрійович, як відпоручник Уряду УНР з доручення Прем'єра В. Прокоповича відбув дипломатичні поїздки до Італії, Німеччини, Чехо-Словаччини, Австрії, Польщі та Франції. В роки 1938-1939, з доручення уряду УНР, перебував на Карпатській Україні в Хусті й вів переговори про участь старшин УНР в організації збройних сил новопосталої Української Держави. Швидкий розвиток військових подій у цій частині Європи знищив наслідки цих корисних переговорів і домовлень.

На цьому місці варто відмітити, що міжнародна політика екзильного Уряду УНР до другої світової війни, як стверджує Микола Андрійович Лівицький, орієнтувалася, в першу чергу, на Францію та Англію, не зважаючи на те, що ці держави приділяли мало уваги українській справі.⁴

1942 р. наш юсіляр побував коротко в столиці України, в Києві, де мав можливість побачити реальні наслідки комуністичного режиму в Україні, воєнне знищення й жорстоке ставлення гітлерівської Німеччини до українського народу та його боротьби за державність. У Києві німці заарештували його та етапним порядком відправили до Польщі.

Закінчення війни 1945 р. активізувало українські державні сили в екзилі. Микола Андрійович, тоді в ролі секретаря організаційної комісії, брав участь у заснуванні Українського Національно-Державного Союзу (УНДС). У травні 1946 р., з постанням Союзу, він став заступником голови, а згодом перебрав функції голови. Від УНДС він був членом підготов-

чої комісії для створення Української Національної Ради. З 1948 р., себто від першої сесії УНРади, був її членом. У липні 1949 р. Микола Андрійович увійшов до уряду, що його тоді очолював Ісаак Мазепа, перебравши ресорт Преси й Інформації, а згодом ресорт Закордонних Справ. Ісаак Мазепа, як знаємо з його писань, звертав пильну увагу на закордонні зв'язки, закордонну інформацію і на поєднання зусиль діяспори з батьківчиною, вважаючи, що „наша визвольна акція на чужині і визвольна боротьба в краю повинні творити одне ціле та взаємно себе доповнювати”.⁵ Прислухаючись до голосу цього досвідченого політика, Микола Андрійович збагачувався новими надбаннями теоретично-го й практичного характеру, як подолати найтяжчі випробування і лишитися на висоті свого покликання. Цей досвід швидко пригодився йому в його практичній діяльності.

Від травня 1954 р. до березня 1957 р. наш ювіляр не входив до складу Виконавчого Органу, а виконував обов'язки голови УНДС, залишаючись рівночасно членом УНРади й редактором місячника *Мета*. На Четвертій Сесії УНРади, в березні 1957 р., Микола Андрійович став головою Виконавчого Органу й керівником ресорту Закордонних Справ. Будучи на цих відповідальних постах, він відвідав українські громади в Англії, Франції, Німеччині, а на початку 1958 р. відвідав США й Канаду. Відвідини українських поселень були дуже потрібні для збудження активності серед нашого народу в розсіянні, бо „особисті контакти важать значно більше, ніж гори написаних, хай і близькуче складених, листів”.⁶ Значення цих контактів було в однаковій мірі важливе як для ДЦ УНР, так і для еміграційних осередків українських поселенців. Показалось, що для підтримування зв'язків є не тільки потенційні можливості, але й велика потреба. Микола Андрійович успішно використав свій побут на американському континенті, нав'язавши стосунки з чужинецькими офіційними, півофіційними й приватними чинниками. „Його візита у прем'єра Канади Діffen-

бейкера, — писала *Мета*, — була великим успіхом зовнішньої акції екзильного уряду. А те, що в канадських англомовних часописах з'явилася фотографія пп. Діфенбейкера й М. Лівицького з підписом „Прем'єр Канади прийняв прем'єра українського екзильного уряду” наповнило справедливою гордістю серця кожного українця, незалежно від того, чи він був прихильником Державного Центру УНР чи ні. Це ж уперше після часу визвольної боротьби світова преса принесла фотографію діючого державного діяча незалежної держави разом із державним українським діячем”⁷.

Високо оцінила ці дружні відвідини й українська преса Канади й Америки. Напр., *Український голос з Вінніпегу* писав: „Микола Лівицький, як блискучий і річевий промовець говорив з глибокого переконання і з сильною вірою у слушність справи, яку він репрезентує. Він завжди тримає себе на висоті українського державника і соборника. Ні у своїх прилюдних виступах, ані у приватних розмовах не зводить він порахунків з групами, які не є в Українській Національній Раді. Немає також жодної підстави в закидах, що Українська Національна Рада стоїть на позиціях непередрішенства. Державний Центр і Українська Національна Рада стоять на позиціях Четвертого Універсалу”.⁸ Також і *Канадійський Фармер* з великою увагою віднісся до виступів М. Лівицького в Канаді: „Побут достойного гостя, Миколи Лівицького, голови Виконавчого Органу Української Національної Ради, є корисним, бо він поширює здорові й конструктивні думки про українську визвольну справу”.⁹

На Шостій сесії УНРади, що відбулася в березні 1967 р., в 50-ліття Української Національної Революції, вибрано Миколу Андрійовича Президентом УНР в екзилі. Українська преса в основному прихильно відмітила наради сесії і вибір Миколи Лівицького на президента. Напр., *Свобода* писала: „На останній сесії розв'язано персональні справи, при чому в проводі Державного Центру, як прези-

дент УНР в екзилі, став давній його активний і цілою душою відданий визвольній справі діяч".¹⁰

Микола Андрійович свідомо й відповідально прийняв це високе становище й велике завдання, що на нього поклала Шоста Сесія УНРади. У промові при закритті цієї сесії він розкрив важливі справи, що повинні нас кожночасно мобілізувати духово для дій:

„Я уважаю, що Державний Центр УНР має існувати і діяти так довго, доки не буде здійснена ідея незалежності України. Наша діяльність — і то діяльність, власне, хай і в екзильних, але державних формах — ця діяльність непокоїть окупанта і створює на нашій Батьківщині такий стан, який стримує Москву від остаточних ліквідаційних заходів щодо тої фіктивної форми української державності, яка там ще існує, стримує від повної ліквідації всього культурного українського життя.

„Ми своїм самим лише існуванням, допомагаємо тим, які в умовах підневільного режиму намагаються втримати рештки української автономії і в культурному, і в політичному, і в інших відношеннях. На цьому полягає наше значення, наша роль, наші завдання.

„Ми не повинні обмежуватися лише символічною ролею. Ми повинні невтомно працювати і збільшувати наші зусилля. Це відноситься не тільки до Державного Центру; треба активізувати оті півтора мільйона українців, які перебувають у західньому світі. Цим ми може спричинитися до наближення того часу, коли постане Вільна Україна”.¹¹

Промова в своїй основі є сильним відгомоном заповіту покійного Андрія М. Лівицького, Президента УНР, який закликав своїх товаришів і співробітників і далі міцно тримати прапор Державного Центру Української Народної Республіки”, „дбати про Українську Національну Раду”, бо „вона є дуже цінна для нашої визвольної боротьби”, а „українське громадянство на чужині об'єднаними зусиллями провадити визвольну акцію”.¹² Ця промова допомагає нам злагодити й передумати наші завдання, що стоять перед нами: включитися в роботу Державно-

го Центру й виховати достойну зміну старшому поколінню, зміну, яка б гідно продовжувала справу своїх батьків і дідів, справу української державності.

Наприкінці 1973 р. їх на початку 1974 р., Президент Микола Лівицький відвідав українські поселення в Австралії. „Подорож по Австралії була дуже успішною, його вітали тисячі українців, не зважаючи на свою політичну приналежність. Ця подорож виявила, що широкі кола української еміграції в Австралії бажають політичного об'єднання усіх українців на чужині довкола одного центру. Для них було самозрозумілим, що таким центром може бути тільки Державний Центр УНР на чолі з Президентом, Українською Національною Радою та екзильним урядом, за якими стоять традиції і тяглість Української Народної Республіки. В особі Президента Миколи Лівицького вони бачили надпартійного представника ДЦ УНР і їх бажанням було, щоб довкола цього центру всі об'єдналися. Не диво, що перший крок у цьому напрямі, спільну Деклярацію ДЦ УНР і ОУНр, українська громада в Австралії прийняла з великою радістю та з надією, що це буде початком української консолідації”.¹³

Наприкінці 1976 р. Президент Микола Лівицький поїхав на відвідини до США й Канади. 23 жовтня ц.р., в присутності майже двох сот представників українських центральних організацій, президент відкрив Дім ДЦ УНР у Філадельфії й передав його в користування новоствореної установи ДЦ УНР — Дослідного Центру Української Національної Революції і Державності. Цього ж дня відбулося у Філадельфії поширене засідання Президії УНРади з участю Президента Миколи Лівицького.

1976 рік був дуже успішним для ДЦ УНР, тоді засновано Фундацію ім. Симона Петлюри (Ця інституція постала у зв'язку з проголошенням ДЦ УНР 1976 року роком Симона Петлюри.), покликано до життя Дослідний Центр УНР, закуплено будинок у Філадельфії, пожвавлено діяльність Об'єднання Прихильників УНР в США, забезпечено

Президент М. Лівицький в розмові з Президентом
Верховного Комітету Визволення Литви д-ром Й. К.
Валюнасом (1977)

безперебійну появу офіціозу ДЦ місячника *Мета* тощо. До цього треба ще додати пожвавлення в міжнародному секторі (як вручення меморандумів чужинецьким державним чинникам у США) та успішні виступи президента Миколи Лівицького в колі української громади й назовні.

За минулих 20 років президентства Миколи Андрійовича ми були свідками розколу у Президії УНРади, що заіснував між Шостою і Сьомою Сесіями УНРади. Тоді почалася незгода, входження й виходження політичних партій та організацій з УНРади, навіть і бойкот керівних становиш у ДЦ УНР. Такі дії позитивно не впливали на зріст престижу УНРади — передпарляменту України в екзилі.

„Зміни на краще, — пише Яр. Рудницький, — настутили в дуже повільному темпі”, коли „створено можливість себевияву в ДЦ УНР особам, незаангажованим у партійні антагонізми, а все ж активним індивідуальним діячам. У 1979 р. Восьма Сесія УНРади затвердила „Тимчасовий закон...”, який привернув назву екзильного „Уряду УНР”, надав сесіям право (пере)вибирати президента, вможливив непартійним діячам очолювати керівні місця в ДЦ УНР і взагалі здемократизував життя в ДЦ УНР”.¹⁴

Таким чином, у 65-річчя праці уряду УНР в екзилі (1920-1985) ДЦ став на порозі третього етапу свого розвитку, добившись широкої демократизації своїх органів. Дев'ята Сесія УНРади вибрала керівних членів ДЦ УНР — президента, віцепрезидента й голову УНРади закритим голосуванням, виявивши повну безпідставність легенди про диктатуру в органах ДЦ УНР. На віцепрезидента вибрано безпартійну людину з номінаційного сектора заслуженого й загальновідомого літературознавця проф. Юрія Бойка-Блохина. До уряду ввійшов як заступник голови колишній предсідник Сойму та один із відомих міністрів Карпатської України сьогодні вже покійний А. Штефан. З 1985 р. його місце займає д-р В. Шандор.

За минулі 20 років президенства Микола Лівицький виявився не лише видатним політиком, але й добрим стратегом, який збагатив ДЦ УНР новими надбаннями на внутрішньому державному фронті. Він зумів також переламати багато внутрішніх громадських перепон. Вийшов він і на світові шляхи дипломатії, де встиг гідно піднести справу визволення українського народу. Проте для повноти оцінки вкладу Миколи Андрійовича у розвиток української державницької думки й політики, обов'язково треба ще приглянутися і до його публіцистично-журналістської творчості. Її вивчення дасть нам змогу поширити наші межі соціологічної і ідеологічно-політичної аналізи його діяльності та розкриття вартості його писань.

Вплив його в цій галузі йде у різних напрямах, відповідно до характеру розвитку політичних процесів і тих сил, що їх спричинюють. Вимога актуальності та ідейності у нього нероздільно поєднана з вимогою розкриття життєвої правди, патріотизму й вірності народному ідеалові. Він не обмежується наявними національно-політичними традиціями, а розвиває їх, творить нові, стосовно до умов і завдань, орієнтуючись в основному на майбутнє.

Він глибоко та своєрівно розглядає ролю і значення Державного Центру УНРеспубліки. З цього приводу він пише: „Державний Центр УНР — це не емігрантська установа. Він є еманацією тої державної системи в Україні, яка постала в наслідку Української Національної Революції і посідає переємство від українських урядів і парламентів з років 1917-20, отже є речником і репрезентантом самостійницько-державницьких прагнень українського народу, що на Батьківщині не має змоги свободного висловлювання, та є протиставленням узураторсько-окупаційній владі в Україні у формі т.зв. УССР”. Тут він переконливо заторкує ключеве питання самостійницько-державницької ідеї без якої українська нація перестала б бути нацією державною. Це було б ніщо інше, як поворот до подій другої

половини XVIII ст., коли Москва скасувала Гетьманщину й обернула Україну в провінцію царської імперії.

„Власне для цього, — продовжує Микола Андрійович, — у зносинах із чужинцями, ми повинні покликатися на факт репрезентування України екзильним Державним Центром, екзильним урядом, а не визвольними комітетами чи радами... I хоч сьогодні ми й не можемо сподіватися, щоб українська справа стала в ряді актуальних міжнародних проблем проте ми самі не повинні робити нічого такого, що могло б у чужинців викликати враження, ніби українці самі зняли справу відновлення своєї держави з площини міжнародних проблем”.¹⁵ Тут виникає питання, чи має слушність Микола Лівицький в своїх міркуваннях. Безумовно має! А тим часом дехто з наших людей, що займають поважні становища в українській громаді, вважають, що „УССР — це українська держава і продовження УНР”.¹⁶ Вони навіть виносять цю тезу на міжнародний форум, обговорюючи її з представниками народу, що часто заперечують наше природне право на державність. Що ж нам рекомендує робити Президент Микола Лівицький в зв’язку з такими виступами? Він пише: „Осередок української самостійницької думки може існувати тільки у вільних умовах життя поза совєтською імперією. Якби ми такого осередку, що спирається на вільно проголошених актах Самостійності і Соборності 22 січня 1918-1919 років, не мали, то цим ми підірвали б можливості спротиву українців на Батьківщині. Тому нашим обов’язком є не тільки склонити Державний Центр і Уряд Української Народної Республіки, як легальну репрезентацію, носія і речника справжніх прағнень українського народу і як протиставлення узурпаторсько-окупаційній владі в формах боротьби, маючи на чолі нашої визвольної акції саме Державний Центр й екзильний Уряд УНР”.¹⁷

Так, звичайно, діє традиційний підхід, прийнятий державними народами, що придивляються до ходу історії, вивчають її, а, найосновніше, викорис-

товують її досвід для прокладання майбутнього. Так мусимо й ми поступати. Треба „покласти нарешті край гуляйпільству в нашій національно-визвольній політиці і національно-визвольній акції”. Цього саме домагається наш президент, який хотів би бачити нас більш об’єднаними й більш готовими підтримати працю Державного Центру Української Народної Республіки нашими творчими зусиллями й матеріальною допомогою.

Президента Миколу Лівицького вважають у нашій громаді соборником не без причини. Ось що він пише з цього приводу: „проголошений приблизно 70 років тому акт Соборності має велике символічне значення для українського народу. Ним стверджувалося духове поєднання східньої й західньої вітки українського народу, що були століттями від себе відірвані й жили в зовсім відмінних умовах та обставинах — отже стверджувалося духову єдність української нації. Актом Соборності стверджувалося також природне прагнення народу об’єднати всіх своїх синів і дочок в єдину вільну державну одиницю. Це прагнення, що виявило себе в час визвольної боротьби років 1917-1921, а пізніше в революційному рухові спротиву на всіх українських землях, уже ніколи не зникне, а буде служити дороговказом і для нинішнього, і для наступних поколінь українців”.¹⁸ Його підхід до соборності національно-психологічний, подиктований духовим поєднанням і діаметрально протилежнийsovets'kому „воз’єднанню” українських земель у межах УССР. Цесоветське поняття Микола Лівицький піддає саркастичному висміюванню, пишучи: „Сьогодні українські землі перебувають в одній „соборній неволі”, в „соборній тюрмі”, що нею є нинішній окупаційний советський режим в Україні. Але навіть до тій „соборної тюрми” входять далеко не всі українські землі”.¹⁹

Як державник у повному розумінні цього слова, Президент Микола Лівицький таке пише про українські релігійно-церковні справи: „Оскільки я, як президент УНР в екзилі, маю репрезентувати ідею

Президент М. Лівицький з батьком А. М. Лівицьким, копишинім президентом УНР (1951)

відновлення незалежної української державності, то моїм обов'язком є постійно підкреслювати величезну вагу, що її Державний Центр УНР прив'язує до справ церковних і до дій Українських Церков...

„Я хочу підкреслити взаємну пов'язаність між Церквою і Державою. Сильна Церква забезпечує існування сильної Держави і навпаки: в сильній Державі діє сильна Церква.

„...В Україні немає тепер УАПЦ. Отже її організація і єпархічне завершення у формі українського православного Патріярхату, як про це думав зокрема Симон Петлюра, чекають ще на своє здійснення”.²⁰ Микола Андрійович стоїть за повне порозуміння поміж українцями-православними й українцями-католиками й то не тільки на час святкувань 1000-річчя хрещення Руси-України, але назавжди. Відносини поміж нашими церквами, на його думку, мусять бути оперті на взаємній толерантності. Справа дуже важлива й при добрій волі обох сторін не трудно було б її провести в життя й зберегти в народі як один з найважливіших здобутків нашої державницько-релігійно-церковної думки.

У своїх політичних виступах і писаннях Микола Лівицький в основному лишається самим собою — скромним і розумним політиком та державним діячем. Дав він нам також і щось, що привертає до себе увагу своєю своєрідністю, а саме: поняття Духової Української Держави в Діаспорі. Він пише: „Після відbutтя СКВУ черговим завданням українства у вільному світі є праця над остаточним упорядкуванням свого життя в діаспорі, що мало б здійснитися у формі Духової Української Держави в Діаспорі. Він продовжує: „Якщо наш народ на Батьківщині перебуває у підневільному стані і не може вільно розвивати свого національного життя, то на чужині повинні існувати — скоординовані відповідними центральними установами — вільні українські Церкви, вільна наука, вільне шкільництво і виховання молоді, вільне мистецтво, вільна література, вільні господарські інституції, а також і, може, насамперед, вільна й несфальшована політично-державна репрезентація справжніх прагнень українського народу.

„Це все разом мало б складатися на зміст Духової Української Держави в Діаспорі — під тою, звичайно, умовою, що українці були б її громадянами не формально, але тільки морально, саме духовно. Але здійснення ідеї створення цієї духовної держави вимагає існування поруч сектору громадсько-суспільного, очоленого нині Секретаріатом СКВУ, сектору політичного, я сказав би, політично-державного. А існування цього сектору немислимє без його очолення українським екзильним урядом, Державним Центром Української Народної Республіки... Це необхідно, якщо ця духовна держава має бути пов’язана з Україною і з визвольним прямуванням українського народу, а не існувати сама для себе відрівненою від українського материка”.²¹

Українській дійсності в розсіянні протистоїть тут світливий ідеал Духової Держави, що виростає з першоджерел нашого життя, яке вона повинна наповнити новим змістом. Інакше кажучи, без постійних шукань і відкриттів справжнє духове

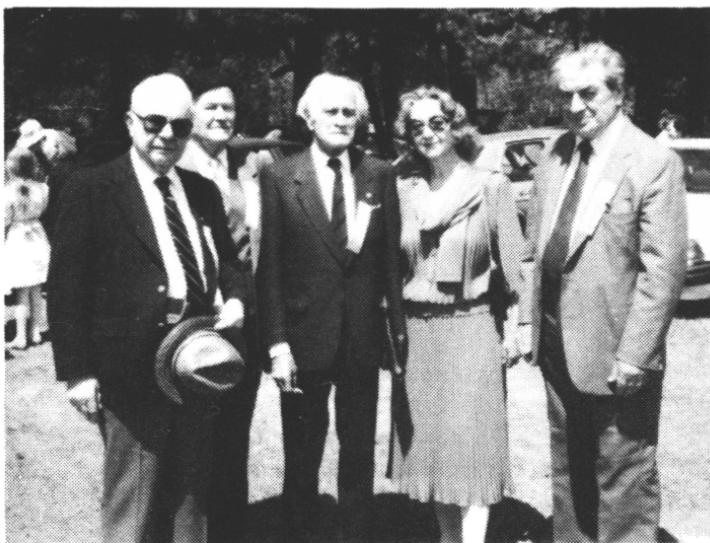
державне життя існувати не може. Цю проблему Микола Андрійович розуміє по своєму й розкриває її в межах державного світогляду, керуючись свідомим служінням своєму народові та справі відродження української державності.

Хочемо ще згадати справу консолідації українських політичних сил, а саме, як її розуміє Микола Андрійович. Він пише: „ми кличемо до повної консолідації довкола Державного Центру, екзильного уряду Української Народної Республіки. Чому Державний Центр і уряд, власне Української Народної Республіки? Не тому, що ми хочемо накинути нашу ідею і нашу установу, а тим більше нас персонально, тим, які не входять до Української Національної Ради, як до передпарляменту в складі Державного Центру УНР в екзилі. А тільки тому, що це було б в інтересах загальноукраїнської визвольної справи.

„Українська Народна Республіка була проголосена українським парляментом у Києві і підтверджена другим з черги українським парляментом, який проголосив також злуку, соборність українських земель. Ці Акти 22 січня 1918 і 1919 років були наслідком незаперечного народного волевиявлення. Уряди УНР урядували в Києві або в інших містах України. Регулярне військо УНР три роки боролося на території України проти всіх тодішніх ворогів. УНР, як суверенна держава, була визнана багатьма чужими державами. Амбасади, дипломатичні місії УНР були в столицях майже всіх держав світу.

„І тому ми кличемо до завершення консолідації довкола Державного Центру Української Народної Республіки в екзилі”.²²

Політично-історичні фактори, що промовляють тут за консолідацією, сильні й переконливі. Адже Українська Народна Республіка заіснувала з волі українського народу та проіснувала три роки зі всіма атрибутами державності. Таким чином, консолідація довкола ДЦ УНР — це, на нашу думку, імператив — безумовне виконання морального обов'язку щодо українського народу на батьківщині

Президент М. Лівицький із дружиною Гельгою в товаристві членів уряду УНР проф. І. Самійленка (зліва) та д-ра В. Шандора (1986)

та в розсіянні сущого. Справа тут лише у знайденні здорового компромісу з метою сконкретизування вкладу всіх нас для добра справи й належного його закріплення у відповідних державних формах.

Що Микола Лівицький, теперішній президент УНР в екзилі, ставиться до справи визволення українського народу по-державному, в тому немає сумніву. Для прикладу приведемо його кінцевий уступ з книги *Відносини Захід-Схід*: „Якщо йдеться про мене і моїх найближчих співробітників у Державному Центрі, — він пише, — то тут ідеться не про особи. Ми „билися” не за „становища” і не за „владу”, а за установу Державного Центру УНРеспубліки з екзильним урядом і за ідею боротьби, яка в кінцевому результаті приведе до визвольної революції і до повалення російсько-совєтської імперії, на руїнах якої відновляться суверенні держави поневолених нині народів”.²³

Підsumовуючи, хочемо ствердити, що вся діяльність Миколи Андрійовича Лівицького від-

биває його захоплення українською національною революцією та ідеями української державності в теорії і в практиці. Його інтенсивне свідоме життя супроводжувалося не менш інтенсивними теоретичними шуканнями й визначенням принципів нашої державності та уважним критичним розглядом нашої історичної традиції. У його промовах і статтях є важливі положення про зародження, розвиток і потребу збереження Українського Державного Центру. Ці положення можна вважати переломними і знаменними з погляду їх ідейно-моральної якості. Вони розвивалися у супречностях нашого часу й тому накрізь сучасні. Микола Лівицький є тонким спостерігачем нашого й міжнародного політичного життя, він глибоко вірить у свій народ, зокрема в його могутній духовий потенціял, який ще далеко не вичерпаний.

Сила „національного“ й „сучасного“ у Миколи Андрійовича визначається його глибокими політично-національними інтересами, проникливістю розуміння ним дійсності та історичного життя свого народу та його завдань. Для нього все людяне є правдивим і творчим і як таке воно кінець кінцем знайде шлях до людської душі та відзеркалиться в нашій майбутній національній революції. Його національно-політичний виднокруг широкий і всеосяжний, а енергія, працьовитість, ерудиція у нього невичерпні.

Своє вісімдесятиріччя життя й двадцятиріччя президенства Микола Андрійович Лівицький зустрічає в розквіті сил. У нього багато цікавих задумів і плянів. Побажаємо йому від щирого серця успішного здійснення їх, міцного здоров'я й багато років творчої праці.

ПРИМІТКИ

¹ Ольга Войценко, *Профілі діячів Української Народної Республіки*, *Ukrainica Exilianica*, No. 5 (Філадельфія, 1981), стор. 8.

² Там же.

³ Микола А. Лівицький, *ДЦ УНР в екзилі між 1920 і 1940 роками* (Мюнхен: Українське Інформаційне Бюро, 1984), стор. 8-9.

⁴ Там же, стор. 41-42.

⁵ Панас Феденко, *Ісаак Мазепа* (Лондон: „Наше слово”, 1954), стор. 143.

⁶ „Подорож Голови Виконавчого Органу УНРади по США й Канаді”, *Мета* 2 (1958), стор. 2.

⁷ Там же.

⁸ „Конструктивна місія”, *Український голос*, 19 лютого 1958, стор. 3.

⁹ *Канадійський Фармер*, 17 лютого 1958, стор. 3.

¹⁰ „Державний Центр УНР на новому етапі”, *Свобода*, 30 березня 1967, стор. 2.

¹¹ „Уривки з промов Президента Миколи Лівицького на 6 сесії УНРади”, *Мета* 1 (1967), стор. 2.

¹² „Заповіт Президента А.М. Лівицького”, *Мета* 1 (1967), стор. 1.

¹³ „Перебування Президента УНР в Австралії”, *Мета* 2 (1974), стор. 2.

¹⁴ Яр. Рудницький, *В 65-річчя екзильного уряду УНР (1920-1985)* (Оттава: УММАН, 1985), стор. 18-19.

¹⁵ Микола Лівицький, „Значення й ролі Державного Центру УНРеспубліки в екзилі”, *Відносини Захід-Схід і проблеми поневолених Москвою націй* (Мюнхен: Українське Інформаційне Бюро, 1975), стор. 372, 373.

¹⁶ Б. Войнарович, *Ще раз вияснення, щоб все було ясним*, *Ukrainica Exilia*, No. 15 (Філадельфія, 1983), стор. 4.

¹⁷ *Відносини Захід-Схід*, стор. 374.

¹⁸ Там же, стор. 374-375.

¹⁹ Там же, стор. 375.

²⁰ Там же, стор. 375-376.

²¹ Там же, стор. 377-378.

²² Там же, стор. 378-379.

²³ Там же, стор. 404.

A SUMMARY

President Mykola A. Liwicki has spent more than fifty years working for the government of the Ukrainian Democratic Republic in Exile. During this time he has performed various functions (organizational, journalistic, political, and diplomatic), and he has learned how to work under difficult circumstances in order to achieve the maximum of success.

He was fortunate to be the son of a great man — the Prime Minister of the Ukrainian government in Ukraine (and later abroad). After the assassination of President Simon Petliura, his father became President of the Republic. Mykola A. Liwicki has thus associated with the highest government and military Ukrainian circles and was therefore offered valuable schooling and experience. He attended schools and universities in Kiev, Warsaw and in Switzerland. In the 1930s he served as a liaison officer in the Ukrainian government at the League of Nations. He informed the foreign governments about the situation in Ukraine, especially about the famine — a killer of millions of Ukrainians in 1932-1933.

After the Second World War he worked for the establishment of the Ukrainian National State Association. Later he represented that association at the Ukrainian National Council (a pre-parliamentary body in exile). In 1957 he became the Prime

Minister of the Ukrainian government in exile and the Minister of the External Affairs. In that capacity he visited the Ukrainian settlers in England, France, Germany and, in 1958, in the United States and Canada. His visit with Canadian Prime Minister John G. Diefenbaker, a conservative, brought an acknowledgement for his government. In 1967 Mykola A. Liwicki was elected President of the Ukrainian Republic in Exile. He strengthened the government by visiting the Ukrainian settlers in Australia and by signing a declaration with the Organization of Ukrainian Nationalists (Revolutionary faction) which was interpreted as a beginning of the Ukrainian consolidation of all political forces abroad.

1976 was very successful for President Mykola A. Liwicki, for in that year, while he was visiting the United States and Canada, a Foundation of Simon Petliura was established. And, in that year, a Home for the State Center of the Republic was acquired in Philadelphia, which was to house the newly created Research Center of the Ukrainian National Revolution and Statehood.

The period between 1967 and 1973 was very uneasy for the Ukrainian government in exile: many Ukrainian political parties left the Ukrainian National Council and boycotted the responsible government positions.

The Eight Session of the Ukrainian National Council in 1979 approved the "Provisional Law" by which the name of the government of the Ukrainian Democratic Republic in Exile was reinstated. The Sessions of the National Council were made responsible for electing (or re-electing) the president. The non-party members gained the possibility of occupying the leading positions in the government. Thus began the full democratization of the State Center of the Ukrainian Democratic Republic in Exile.

President Mykola A. Liwicki is the author of two books in Ukrainian ("The National Center of the Ukrainian Democratic Republic Between 1920 And 1940" and "West-East Relations and the Problems of the Nations Enslaved by Moscow") and of numerous articles published in the Ukrainian press. In his writings he discusses prudently the Ukrainian historical perspectives after 1920, elaborates on the foundation of the Ukrainian Democratic Republic in Exile, and explains what the Republic means for Ukrainians abroad and in the Soviet Ukraine. He treats almost every significant problem of the Ukrainian social and cultural life abroad and in Ukraine. A large number of his articles deal with world problems, especially those of the Soviet Union and their impact on the Ukrainian problems in general. In them he shows a considerable amount of pragmatism and deep historicism. His thought is significantly profound and is free of bias or political naivete. It is truly a great disadvantage that his writings are not available in English. They could easily help Western politicians in their dealings with the Soviet Union, especially in regard to problems of nationalities — the most important and most crucial field of the Soviet state structure. At present this problem is seriously surfacing in the Baltic states, in Armenia, Georgia, Azerbaijan and, to some degree, in Ukraine.

The Ukrainians abroad celebrated the eightieth anniversary of President Mykola A. Liwicki in 1987. This booklet is intended to reflect upon this anniversary with extension of best wishes to the President and his wife.

Ціна: 4.00 дол.

Price: \$4.00

